

॥ तैत्तिरीय आरण्यकम् ॥

॥ दशमः प्रश्नः — महानारायणोपनिषत् ॥

ॐ स॒ह ना॑ववतु। स॒ह नौ॑ भुनक्तु। स॒ह वी॒र्यं॑ करवावहे।
ते॒ज॒स्वि ना॒वधी॑तमस्तु मा वि॒द्विषा॒वहे॑। ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒
शान्तिः॑॥

॥ अम्भस्य पारे ॥

अम्भ॑स्य पा॒रे भुव॑नस्य मध्ये नाक॑स्य पृ॒ष्ठे म॑ह॒तो म॒हीया॑न्।
शु॒क्रेण॒ ज्योती॑र॒षि सम॑नु॒प्रवि॑ष्टः प्र॒जाप॑तिश्चरति गर्भे अ॒न्तः॥
यस्मि॑न्नि॒दं सं च॒ विचै॑ति सर्वं यस्मि॑न्दे॒वा अधि॑ विश्वे
निषे॑दुः। तदे॒व भू॑तं तदु॒ भव्य॑मा इ॒दं तद॑क्षरे पर॒मे व्यो॑मन्॥
येना॑ऽऽवृ॒तं खं च॒ दिवं॑ म॒हीं च॒ येना॑ऽऽदि॒त्यस्त॑पति
तेज॑सा॒ भ्राज॑सा च। यम॒न्तः सं॑मु॒द्रे क॒वयो॑ वय॑न्ति यद॑क्षरे
पर॒मे प्र॒जाः॥ यतः॑ प्रसू॒ता ज॒गतः॑ प्रसू॒ती तो॒र्येन॑ जी॒वान्
व्यस॑स॒र्ज भू॒म्याम्। यदोष॑धीभिः पुरु॒षान्प॑शू॒श्च वि॒वेश
भू॒तानि॑ चराच॒राणि॑॥ अतः॑ परं ना॒न्यद॑णी॒यसं॑ हि परा॑त्परं
यन्म॑ह॒तो म॒हान्त॑म्। यदे॑कम॒व्यक्त॑मन॒न्तरूपं॑ वि॒श्वं पु॒राणं॑

तमंसः परस्तात्॥१॥

तदेवर्तं तदु सत्यमाहुस्तदेव ब्रह्म परमं कवीनाम्। इष्टापूर्तं
बहुधा जातं जायमानं विश्वं बिभर्ति भुवनस्य नाभिः॥
तदेवाग्निस्तद्वायुस्तत्सूर्यस्तदु चन्द्रमाः। तदेव शुक्रममृतं
तद्ब्रह्म तदापः स प्रजापतिः॥ सर्वे निमेषा जज्ञिरे विद्युतः
पुरुषादधि। कला मुहूर्ताः काष्ठाश्चाहोरात्राश्च सर्वशः॥
अर्द्धमासा मासा ऋतवः संवत्सरश्च कल्पन्ताम्। स आपः
प्रदुधे उभे इमे अन्तरिक्षमथो सुवः॥ नैनमूर्ध्वं न तिर्यश्च
न मध्ये परिजग्रभत्। न तस्यैशे कश्चन तस्य नाम
महद्यशः॥२॥

न सन्दृशेति तिष्ठति रूपमस्य न चक्षुषा पश्यति कश्चनैनम्।
हृदा मनीषा मनसाऽभिकृप्तो य एनं विदुरमृतास्ते
भवन्ति॥ अद्भ्यः सम्भूतो हिरण्यगर्भ इत्यष्टौ॥ एष हि
देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वा हि जातः स उ गर्भे अन्तः।
स विजायमानः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ्मुखोऽस्तिष्ठति
विश्वतोमुखः॥ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त
उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सं पतत्रैर्द्यावापृथिवी

ज॒नय॑न्दे॒व एकः॥ वे॒नस्त॑त्पश्य॒न्विश्वा॑ भुव॑नानि वि॒द्वान् यत्र॑
विश्वं॑ भव॒त्येक॑नीळम्। यस्मि॑न्निदं॒ सं च॑ विचैकं॒ स ओतः॑
प्रोत॑श्च वि॒भुः प्र॒जासु॑। प्र तद्वो॑चे अ॒मृतं॑ नु वि॒द्वान्गान्ध॒र्वो
नाम॑ निहि॑तं गुहा॑सु॥३॥

त्रीणि॑ प॒दा निहि॑ता गुहा॑सु यस्तद्वेदं॑ सवि॒तुः पि॒ताऽस॑त्।
स नो॑ बन्धु॑र्जनि॒ता स वि॑धा॒ता धामा॑नि वेद॒ भुव॑नानि
विश्वा॑। यत्र॑ दे॒वा अ॒मृत॑मानशा॒नास्तृ॑तीये धामा॑न्यभ्यैर॑यन्त।
परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी य॑न्ति स॒द्यः परि॑ लो॒कान् परि॑
दिशः॑ परि॒ सुवः॑। ऋ॒तस्य॑ तन्तुं॑ वित॑तं वि॒चृत्य॑
तद॑पश्य॒त्तद॑भवत् प्र॒जासु॑। प॒रीत्य॑ लो॒कान्प॒रीत्य॑ भू॒तानि॑
प॒रीत्य॑ सर्वाः॑ प्र॒दिशो॑ दिशंश्च। प्र॒जाप॑तिः प्रथम॒जा
ऋ॒तस्याऽऽत्म॑नाऽऽत्मान॑म॒भिसम्ब॑भूव। स॒दस॑स्पतिम॒द्भुतं॑
प्रि॒यमिन्द्र॑स्य॒ काम्य॑म्। सनि॑ मे॒धाम॑यासिषम्। उद्दी॑प्यस्व
जा॒तवे॑दोऽप॒घ्नन्नि॑र्ऋतिं॒ मम॑॥४॥

प॒शूँश्च॒ मह्य॑माव॑ह जी॒वनं॑ च॒ दिशो॑ दिश। मा नो॑
हि॒सी॒ज्जा॒तवे॑दो गाम॒श्वं पु॑रुषं॒ जग॑त्। अबि॑भ्रद॒ग्र आ॑ग॒हि
श्रि॒या मा॑ परि॑पातय।

॥ गायत्रीमन्त्राः ॥

पुरुषस्य विद्म सहस्राक्षस्य महादेवस्य धीमहि। तन्नो रुद्रः
प्रचोदयात्। तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि। तन्नो
रुद्रः प्रचोदयात्। तत्पुरुषाय विद्महे वक्रतुण्डाय धीमहि।
तन्नो दन्तिः प्रचोदयात्। तत्पुरुषाय विद्महे चक्रतुण्डाय
धीमहि॥५॥

तन्नो नन्दिः प्रचोदयात्। तत्पुरुषाय विद्महे महासेनाय
धीमहि। तन्नः षण्मुखः प्रचोदयात्। तत्पुरुषाय विद्महे
सुवर्णपक्षाय धीमहि। तन्नो गरुडः प्रचोदयात्। वेदात्मनाय
विद्महे हिरण्यगर्भाय धीमहि। तन्नो ब्रह्म प्रचोदयात्।
नारायणाय विद्महे वासुदेवाय धीमहि। तन्नो विष्णुः
प्रचोदयात्। वज्रनखाय विद्महे तीक्ष्णदृष्टाय धीमहि॥६॥

तन्नो नारसिंहः प्रचोदयात्। भास्कराय विद्महे
महद्युतिकराय धीमहि। तन्नो आदित्यः प्रचोदयात्।
वैश्वानराय विद्महे लालीलाय धीमहि। तन्नो अग्निः
प्रचोदयात्। कात्यायनाय विद्महे कन्यकुमारि धीमहि। तन्नो
दुर्गिः प्रचोदयात्।

॥ दूर्वासूक्तम् ॥

स॒ह॒स्र॒पर॑मा दे॒वी श॒तमू॑ला श॒ताङ्कु॑रा। सर्व॑ ह॒रतु॑ मे पा॒पं
दूर्वा दुः॑स्वप्न॒नाश॑नी। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती परुषः परुषः
परि॑ ॥ ७ ॥

ए॒वानो॑ दूर्वे॒ प्रत॑नु स॒हस्रे॑ण श॒तेन॑ च। या श॒तेन॑ प्रत॒नोषि॑
स॒हस्रे॑ण वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते दे॒वीष्टके॑ वि॒धेम॑ ह॒विषा॑
व॒यम्। अश्व॑क्रान्ते र॒थक्रान्ते॑ वि॒ष्णुक्रान्ते॑ व॒सुन्ध॑रा। शिरसा॑
धा॒रयिष्या॑मि र॒क्षस्व॑ मां पदे॒ पदे॑।

॥ मृत्तिकासूक्तम् ॥

भूमि॑र्धेनु॒र्धर॑णी लो॒कधा॑रिणी। उ॒द्धृता॑ऽसि व॒राहे॑ण कृ॒ष्णेन॑
श॒तबा॑हुना। मृ॒त्तिके॑ ह॒न मे॑ पा॒पं य॒न्मया॑ दुष्कृतं कृतम्।
मृ॒त्तिके॑ ब्रह्म॒दत्ता॑ऽसि का॒श्यपे॑नाभि॒मन्त्रि॑ता। मृ॒त्तिके॑ देहि॑ मे
पुष्टिं॑ त्वयि॒ सर्वं॑ प्र॒तिष्ठि॑तम् ॥ ८ ॥

मृ॒त्तिके॑ प्र॒तिष्ठि॑ते स॒र्वं त॒न्मे निर्णु॑द् मृ॒त्तिके॑। तया॑ ह॒तेन॑ पा॒पेन॑
ग॒च्छामि॑ प॒रमा॑ ग॒तिम्।

॥ शत्रुजयमन्त्राः ॥

यत॑ इन्द्र॒ भया॑महे॒ ततो॑ नो॒ अभयं॑ कृधि। मघ॑वन्छुग्धि॒ तव॑
 तन्न॑ ऊ॒तये॒ विद्विषो॑ विमृ॒धो जहि॑। स्व॒स्ति॒दा वि॒शस्पति॑र्वृ॒त्रहा॑
 विमृ॒धो व॒शी। वृषेन्द्रः॑ पु॒र ए॒तु नः॑ स्व॒स्ति॒दा अ॑भयङ्क॒रः।
 स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वाः स्व॒स्ति नः॑ पू॒षा वि॒श्ववे॑दाः।
 स्व॒स्ति न॒स्ताक्ष्यो॑ अरि॒ष्टनेमिः॑ स्व॒स्ति नो॒ बृह॑स्पति॒र्दधा॑तु।
 आपा॑न्तमन्युस्तृ॒पल॑प्रभर्मा॒ धुनिः॑ शिमी॒वाञ्छ॑रुमा॒ ऋजी॑षी।
 सोमो॑ वि॒श्वान्य॑त॒सावना॑नि॒ नार्वा॑गिन्द्रं॒ प्रति॑माना॒निदे॑भुः॥ ९॥
 ब्रह्म॑जज्ञानं प्रथ॒मं पु॒रस्ता॑द्वि॒सीम॑तः॒ सुरु॑चो॒ वेन॑ आ॒वः।
 स॒बुध्रि॑या॒ उप॒मा अ॑स्य वि॒ष्टाः स॒तश्च॒ योनि॑मस॒तश्च॒ विवः॑।
 स्यो॒ना पृ॑थिवि॒ भवा॑ऽनृक्ष॒रा नि॒वेश॑नी। यच्छा॑नः शर्म स॒प्रथाः॑।
 ग॒न्धद्वा॑रां दु॒राध॒रूपां॑ नि॒त्यपु॑ष्टां॒ करी॑षिणी॒म्। ई॒श्वरी॑
 सर्व॑भूता॒नां तामि॑होप॒ह्वये॒ श्रिय॑म्। श्री॒र्मे भ॑जतु। अलक्ष्मी॒र्मे
 न॒श्यतु॑। विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छ॑न्दो॒भिरि॑माँल्लो॒कान॑नप॒-
 ज॒य्यम॒भ्यज॑यन्। म॒हाः इन्द्रो॑ वज्रबाहुः॒ षोड॑शी शर्म
 यच्छ॑तु॥ १०॥

स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑ करोतु॒ हन्तु॑ पा॒प्मानं॒ योऽस्मान्

द्वेष्टि। सोमान्॑ स्व॒रणं कृणु॑हि ब्र॒ह्मण॑स्पते। क॒क्षी॒वन्तं॑
य औ॒शि॒जम्। शरी॑रं यज्ञश॒मलं॑ कु॒सीदं॑ तस्मि॑न्त्सीदतु
योऽस्मान् द्वेष्टि। च॒रणं प॒वित्रं॑ वि॒त॒तं पु॒रा॒णं येन॑ पू॒तस्तर॑ति
दुष्कृ॑तानि। तेन॑ प॒वित्रे॑ण शु॒द्धेन॑ पू॒ता अ॒ति पा॒प्मान॑मरा॒तिं
तरे॑म। स॒जोषा॑ इन्द्र॒ सग॑णो म॒रुद्भिः॑ सोमं॑ पिब वृ॒त्रह॑ञ्छूर
वि॒द्वान्। ज॒हि शत्रूँ॑ रप॒ मृधो॑ नुद॒स्वाथा॑भयं कृणुहि
वि॒श्वतो॑ नः। सु॒मित्रा॑ न॒ आप॒ ओष॑धयः सन्तु दु॒र्मित्रा॑स्तस्मै
भूया॑सुर्योऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मः। आपो॑ हि ष्ठा म॒यो
भुव॑स्ता न॒ ऊ॒र्जे द॑धातन॥११॥

म॒हेर॑णा॒य च॑क्ष॒से। यो वः॑ शि॒वत॑मो रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ ह
नः॑। उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑। तस्मा॒ अरं॑ ग॒माम॑ वो॒ यस्य॑ क्षया॒य
जिन्व॑था। आपो॑ ज॒नय॑था च नः।

॥ अघमर्षणसूक्तम् ॥

हि॒र॒ण्यशृ॑ङ्गं वरु॑णं प्रप॑द्ये ती॒र्थं मे॑ देहि॒ याचि॑तः। य॒न्मया॑
भु॒क्तम॑साधू॒नां पा॒पेभ्य॑श्च प्र॒तिग्र॑हः। यन्मे॑ मन॑सा वा॒चा क॒र्मणा॑
वा दु॑ष्कृतं कृतम्। तन्न॒ इन्द्रो॑ वरु॑णो बृ॒हस्प॑तिः सवि॒ता
च पु॑नन्तु पुनः पुनः। नमो॑ऽग्नये॑ऽप्सुम॑ते नम॒ इन्द्रा॑य नमो॒

वरुणाय नमो वारुण्यै नमोऽद्भ्यः॥१२॥

यद्पां क्रूरं यदमेध्यं यदशान्तं तदपगच्छतात्।
अत्याशनादतीपानाद्यच्च उग्रात् प्रतिग्रहात्। तन्नो वरुणो
राजा पाणिना ह्यवमर्शतु। सोऽहमपापो विरजो निर्मुक्तो
मुक्तकिल्बिषः। नाकस्य पृष्ठमारुह्य गच्छेद्ब्रह्मसलोकताम्।
यश्चाप्सु वरुणः स पुनात्वधमर्षणः। इमं मे गङ्गे यमुने
सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं सचता परुष्ण्या। असिक्रिया
मरुद्वृधे वितस्तयाऽऽर्जीकीये शृणुह्या सुषोमया। ऋतं च
सत्यं चाभीद्धात्तपसोऽध्यजायत। ततो रात्रिरजायत ततः
समुद्रो अर्णवः॥१३॥

समुद्रादर्णवादधि संवत्सरो अजायत। अहोरात्राणि
विदधद्विश्वस्य मिषतो वशी। सूर्याचन्द्रमसौ धाता
यथापूर्वमकल्पयत्। दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो
सुवः। यत्पृथिव्या रजः स्वमान्तरिक्षे विरोदसी।
इमांस्तदापो वरुणः पुनात्वधमर्षणः। पुनन्तु वसवः
पुनातु वरुणः पुनात्वधमर्षणः। एष भूतस्य मध्ये भुवनस्य
गोप्ता। एष पुण्यकृतां लोकानेष मृत्योर्हिरण्मयम्।

द्यावापृथिव्योर्हिरण्मयꣳ सꣳश्रितꣳ सुवः॥१४॥

स नः सुवः सꣳशिशधि। आर्द्रं ज्वलति ज्योतिरहमस्मि।
ज्योतिर्ज्वलति ब्रह्माहमस्मि। योऽहमस्मि ब्रह्माहमस्मि।
अहमस्मि ब्रह्माहमस्मि। अहमेवाहं मां जुहोमि
स्वाहा॥ अकार्यकार्यवकीर्णी स्तेनो भ्रूणहा गुरुतल्पगः।
वरुणोऽपामघमर्षणस्तस्मात्पापात् प्रमुच्यते। रजो
भूमिस्त्वमाꣳ रोदयस्व प्रवदन्ति धीराः। आक्रान्तसमुद्रः
प्रथमे विधर्मं जनयन्प्रजा भुवनस्य राजा॥ वृषां पवित्रे
अधि सानो अव्ये बृहत्सोमो वावृधे सुवान इन्दुः॥१५॥

[१]

॥ दुर्गासूक्तम् ॥

जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो निजहाति वेदः। स
नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरिताऽत्यग्निः।
तामग्निवर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु जुष्टाम्।
दुर्गा देवीꣳ शरणमहं प्रपद्ये सुतरसि तरसे नमः। अग्ने त्वं
पारया नव्यो अस्मान्त्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्च
पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः। विश्वानि

नो दुर्गहा जातवेदः सिन्धुं न नावा दुरितातिं पर्षि।
 अग्ने अत्रिवन्मनसा गृणानोऽस्माकं बोध्यविता तनूनाम्।
 पृतनाजितं सहमानमग्निमुग्रं हुवेम परमात्सधस्थात्। स
 नः पर्षदतिं दुर्गाणि विश्वा क्षामद्देवो अतिं दुरितात्यग्निः।
 प्रबोषिं कमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सिं।
 स्वाश्चाग्ने तनुवं पिप्रयस्वास्मभ्यं च सौभगमायजस्व।
 गोभिर्जुष्टमयुजो निषिक्तं तवेन्द्र विष्णोरनुसश्चरेम। नाकस्य
 पृष्ठमभि संवसानो वैष्णवीं लोक इह मादयन्ताम्॥१६॥

[२]

॥ व्याहृतिहोमन्त्राः ॥

भूरन्नमग्नये पृथिव्यै स्वाहा भुवोऽन्नं वायवेऽन्तरिक्षाय
 स्वाहा सुवरन्नमादित्याय दिवे स्वाहा भूर्भुवः सुवरन्नं
 चन्द्रमसे दिग्भ्यः स्वाहा नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवः
 सुवरन्नमोम्॥१७॥

[३]

भूरग्नये पृथिव्यै स्वाहा भुवो वायवेऽन्तरिक्षाय स्वाहा
 सुवरादित्याय दिवे स्वाहा भूर्भुवः सुवश्चन्द्रमसे दिग्भ्यः

स्वाहा नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवः सुवरग्र
ओम्॥१८॥

[४]

भूरग्रये च पृथिव्यै च महते च स्वाहा भुवो वायवे चान्तरिक्षाय
च महते च स्वाहा सुवरादित्याय च दिवे च महते च स्वाहा
भूर्भुवः सुवश्चन्द्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च दिग्भ्यश्च महते च स्वाहा
नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यो भूर्भुवः सुवर्महरोम्॥१९॥

[५]

॥ ज्ञानप्राप्त्यर्थहोममन्त्राः ॥

पाहि नो अग्न एनसे स्वाहा। पाहि नो विश्ववेदसे स्वाहा। यज्ञं
पाहि विभावसो स्वाहा। सर्वं पाहि शतक्रतो स्वाहा॥२०॥

[६]

पाहि नो अग्न एकया। पाह्युत द्वितीयया। पाह्यूर्जं तृतीयया।
पाहि गीर्भिश्च तसृभिर्वसो स्वाहा॥२१॥

[७]

॥ वेदविस्मरणाय जपमन्त्राः ॥

यश्छन्दसामृषभो विश्वरूपश्छन्दोभ्यश्छन्दां स्याविवेश।

सता९ शि॒क्यः पु॒रोवाचो॑पनि॒षदिन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठ इन्द्रि॒याय॑
ऋषि॑भ्यो॒ नमो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्व॒धा पि॒तृभ्यो॑ भूर्भुवः॒ सुव॒श्छन्द॑
ओम्॥२२॥

[८]

नमो॑ ब्रह्म॑णे धा॒रणं मे अ॒स्त्वनि॑राकरणं धा॒रयि॑ता भूयासं
कर्ण॑योः श्रु॒तं मा च्यो॑ढुं ममा॒मुष्य॑ ओम्॥२३॥

[९]

॥तपः प्रशंसा॥

ऋ॒तं तपः॑ स॒त्यं तपः॑ श्रु॒तं तपः॑ शा॒न्तं तपो॑ दम॒स्तपः॑ शम॒स्तपो॑
दानं॑ तपो॒ यज्ञं॑ तपो॒ भूर्भुवः॑ सुव॒र्ब्रह्मै॑तदुपा॒स्यैतत्तपः॑॥२४॥

[१०]

॥विहिताचरणप्रशंसा निषिद्धाचरणनिन्दा च॥

यथा॑ वृ॒क्षस्य॑ स॒म्पुष्पि॑तस्य दू॒राद्गन्धो॑ वा॒त्ये॒वं पु॒ण्यस्य॑ क॒र्मणो॑
दू॒राद्गन्धो॑ वा॒ति॒ यथा॑ऽसि॒धारां॑ क॒र्तेऽव॑हितामव॒क्रामे॑ यद्यु॒वे
यु॒वे ह वा॑ वि॒ह्वयि॑ष्यामि क॒र्त॒ पंति॑ष्यामीत्ये॒वम॒नृता॑दा॒त्मानं॑
जुगुप्सै॑त्॥२५॥

[११]

॥ दहरविद्या ॥

अ॒णोरणी॑यान्म॒हतो म॒हीयाना॑त्मा गु॒हायां नि॒हितोऽस्य॑
ज॒न्तोः। तम॑क्र॒तुं प॒श्यति॑ वी॒तशो॒को धा॒तुः प्र॒सादा॑न्महि॒मानं-
मी॒शम्। स॒प्त प्रा॒णाः प्र॒भव॑न्ति॒ तस्मा॑त्स॒प्तार्चि॑षः स॒मिधः॑
स॒प्त जि॒ह्वाः। स॒प्त इ॒मे लो॒का येषु॑ चर॑न्ति प्रा॒णा
गु॒हाशयां॑ नि॒हिताः स॒प्त सं॒प्त। अतः॑ स॒मुद्रा गि॒रयश्च॑
सर्वे॑ऽस्मात्स्यन्द॑न्ते सिन्ध॑वः सर्व॑रूपाः। अत॑श्च वि॒श्वा
ओष॑धयो रसा॑च्च येनै॑ष भू॒तस्तिष्ठ॑त्यन्तरा॒त्मा। ब्र॒ह्मा दे॒वानां॑
प॒दवीः क॑वी॒नामृषि॑र्विप्रा॒णां म॒हिषो मृ॒गाणा॑म्। श्ये॒नो
गृ॒ध्राणा॑ꣳ स्व॒धिति॑र्वि॒नाना॑ꣳ सोमः॑ प॒वित्र॑मत्ये॑ति रे॒भन्।
अ॒जामे॒कां लो॒हित॑शुक्ल॒कृष्णां ब॒र्हीं प्र॒जां ज॒नय॑न्तीꣳ
स॒रूपाम्। अ॒जो ह्ये॒को जुष॑माणोऽनु॒शेते॑ जहा॑त्ये॒नां
भु॒क्तभो॑गा॒मजो॑ऽन्यः॥ २६ ॥

ह॒ꣳसः शु॒चिष॑द्वसु॒रन्तरि॑क्ष॒सद्धो॑ता वेदि॒षदति॑थिर्दु॒रोण॑सत्।
नृष॑द्वर॒सद॑त॒सद्धो॑म॒सद॑ब्जा गो॒जा ऋ॒तजा॑ अ॒द्रिजा॑
ऋ॒तं बृ॒हत्। घृ॒तं मि॑मिक्षिरे घृ॒तम॑स्य॒ योनि॑र्घृ॒ते श्रि॒तो
घृ॒तमु॑वस्य॒ धाम्। अ॒नुष्व॑धमाव॒ह मा॒दय॑स्व॒ स्वाहा॑कृतं

वृषभ वक्षि हव्यम्। समुद्रादूर्मिर्मधुमा॑ उदारदुपा॑ शुना॑
सममृतत्वमानद्। घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा
देवानाममृतस्य नाभिः। वयं नाम प्रब्रवामा घृतेनास्मिन्
यज्ञे धारयामा नमोभिः। उपे ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुः
शृङ्गोऽवमीद्वोर एतत्। चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे
शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य। त्रिधा बद्धो वृषभो रौरवीति
महो देवो मर्त्या॑ आविवेश॥२७॥

त्रिधा हितं पुनिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन्।
इन्द्र एक॑ सूर्य एकं जजान वेनादेक॑ स्वधया
निष्ठतक्षुः। यो देवानां प्रथमं पुरस्ताद्विश्वाधियो रुद्रो
महर्षिः। हिरण्यगर्भं पश्यत् जायमानं स नो
देवः शुभया स्मृत्या संयुनक्तु। यस्मात्परं नापरमस्ति
किञ्चिद्यस्मान्नाणीयो न ज्यायोऽस्ति कश्चित्। वृक्ष इव
स्तब्धो दिवि तिष्ठत्येकस्तेनेदं पूर्णं पुरुषेण सर्वम्। न
कर्मणा न प्रजया धनेन त्यागेनैके अमृतत्वमानशुः।
परेण नाकं निहितं गुहायां विभ्राजते यद्यतयो विशन्ति।
वेदान्तविज्ञानसुनिश्चितार्थाः सन्त्यासयोगाद्यतयः शुद्धसत्त्वाः।

ते ब्रह्मलोके तु परान्तकाले परामृतात्परिमुच्यन्ति सर्वे।
 दहं विपापं परमैश्वरभूतं यत्पुण्डरीकं पुरमध्यसंस्थम्।
 तत्रापि दहं गुगनं विशोकस्तस्मिन् यदन्तस्तदुपासितव्यम्।
 यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च प्रतिष्ठितः। तस्य
 प्रकृतिलीनस्य यः परः स महेश्वरः॥२८॥

[१२]

॥ नारायणसूक्तम् ॥

सहस्रशीर्षं देवं विश्वाक्षं विश्वशम्भुवम्। विश्वं नारायणं
 देवमक्षरं परमं पदम्। विश्वतः परमान्नित्यं विश्वं
 नारायणं हरिम्। विश्वमेवेदं पुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति।
 पतिं विश्वस्याऽऽत्मेश्वरं शाश्वतं शिवमच्युतम्। नारायणं
 महाज्ञेयं विश्वात्मानं परायणम्। नारायणपरो ज्योतिरात्मा
 नारायणः परः। नारायण परं ब्रह्म तत्त्वं नारायणः
 परः। नारायणपरो ध्याता ध्यानं नारायणः परः। यच्च
 किञ्चिज्जगत्सर्वं दृश्यते श्रूयतेऽपि वा॥ अन्तर्बहिश्च तत्सर्वं
 व्याप्य नारायणः स्थितः॥२९॥

अनन्तमव्ययं कविं समुद्रेऽन्तं विश्वशम्भुवम्। पद्मकोश

प्रतीकाशः हृदयं चाप्यधोमुखम्। अधो निष्ठ्या
 वितस्त्यान्ते नाभ्यामुपरि तिष्ठति। ज्वालमालाकुलं
 भाती विश्वस्याऽऽयतनं महत्। सन्ततः शिलाभिस्तु-
 लम्बत्याकोशसन्निभम्। तस्यान्ते सुषिरः सूक्ष्मं तस्मिन्त्सर्वं
 प्रतिष्ठितम्। तस्य मध्ये महानग्निर्विश्वार्चिर्विश्वतोमुखः।
 सोऽग्रभुग्विभजन्तिष्ठन्नाहारमजरः कविः। तिर्यगूर्ध्वमधः
 शायी रश्मयस्तस्य सन्तता। सन्तापयति स्वं देहमापादतल-
 मस्तकः। तस्य मध्ये वह्निशिखा अणीयोर्ध्वा व्यवस्थितः।
 नीलतोयदमध्यस्थाद्विद्युल्लेखेव भास्वरा। नीवारशूकवत्तन्वी
 पीता भास्वत्यणूपमा। तस्याः शिखाया मध्ये परमात्मा
 व्यवस्थितः। स ब्रह्म स शिवः स हरिः सेन्द्रः सोऽक्षरः
 परमः स्वराट्॥ ३० ॥

नारायणः स्थितो व्यवस्थितश्चत्वारि च॥ [१३]

॥ आदित्यमण्डले परब्रह्मोपासनम् ॥

आदित्यो वा एष एतन्मण्डलं तपति तत्र ता
 ऋचस्तदृचा मण्डलः स ऋचां लोकोऽथ य एष
 एतस्मिन्मण्डलेऽर्चिर्दीप्यते तानि सामानि स साम्नां

मण्डलं स साम्नां लोकोऽथ य एष एतस्मिन्मण्डलेऽर्चिषि
 पुरुषस्तानि यजूंषि स यजुषा मण्डलं स यजुषां लोकः
 सैषा त्रय्येवं विद्या तपति य एषोऽन्तरादित्ये हिरण्मयः
 पुरुषः ॥ ३१ ॥

[१४]

॥ आदित्यपुरुषस्य सर्वात्मकत्वप्रदर्शनम् ॥

आदित्यो वै तेज ओजो बलं यशश्चक्षुः श्रोत्रमात्मा मनो
 मन्युर्मनुर्मृत्युः सत्यो मित्रो वायुराकाशः प्राणो लोकपालः
 कः किं कं तत्सत्यमन्नमृतो जीवो विश्वः कतमः स्वयम्भु
 ब्रह्मतदमृत एष पुरुष एष भूतानामधिपतिर्ब्रह्मणः सायुज्यं
 सलोकतामाप्नोत्येतासामेव देवतानां सायुज्यं सार्ष्टितां
 समानलोकतामाप्नोति य एवं वेदैत्युपनिषत् ॥ ३२ ॥

[१५]

॥ शिवोपासनमन्त्राः ॥

निधनपतये नमः। निधनपतान्तिकाय नमः। ऊर्ध्वाय
 नमः। ऊर्ध्वलिङ्गाय नमः। हिरण्याय नमः। हिरण्यलिङ्गाय
 नमः। सुवर्णाय नमः। सुवर्णलिङ्गाय नमः। दिव्याय नमः।

दिव्यलिङ्गाय नमः। भवाय नमः। भवलिङ्गाय नमः। शर्वाय
 नमः। शर्वलिङ्गाय नमः। शिवाय नमः। शिवलिङ्गाय
 नमः। ज्वलाय नमः। ज्वललिङ्गाय नमः। आत्माय नमः।
 आत्मलिङ्गाय नमः। परमाय नमः। परमलिङ्गाय नमः।
 एतत्सोमस्य सूर्यस्य सर्वलिङ्गं स्थापयति पाणिमन्त्रं
 पवित्रम्॥ ३३॥

[१६]

॥ पश्चिमवक्त्र-प्रतिपादक-मन्त्रः ॥

सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः। भवे भवे
 नाति भवे भवस्व माम्। भवोद्भवाय नमः॥ ३४॥

[१७]

॥ उत्तरवक्त्र-प्रतिपादक-मन्त्रः ॥

वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः
 कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो
 बलाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो
 मनोन्मनाय नमः॥ ३५॥

[१८]

॥ दक्षिणवक्त्र-प्रतिपादक-मन्त्रः ॥

अ॒घोरे॑भ्योऽथ॒ घोरे॑भ्यो॒ घोर॒घोर॑तरेभ्यः। सर्वे॑भ्यः सर्व॒शर्वे॑भ्यो॒
नम॑स्ते अस्तु रु॒द्ररू॑पेभ्यः॥ ३६॥

[१९]

॥ प्राग्वक्त्र-प्रतिपादक-मन्त्रः ॥

तत्पु॑रुषाय वि॒द्महे॑ माहा॒देवाय॑ धीमहि। तन्नो॑ रु॒द्रः
प्रचो॑दयात्॥ ३७॥

[२०]

॥ ऊर्ध्ववक्त्र-प्रतिपादक-मन्त्रः ॥

ई॒शानः॑ सर्व॒विद्या॒नामी॒श्वरः॑ सर्व॒भूता॒नां ब्र॒ह्माधि॑पतिर्ब्रह्म॒णो-
ऽधि॑पतिर्ब्रह्मा॑ शि॒वो मे॑ अस्तु सदाशि॒वोम्॥ ३८॥

[२१]

॥ नमस्कारमन्त्राः ॥

नमो॑ हिरण्यबा॒हवे॑ हिरण्यवर्णा॒य हिरण्य॑रूपाय॒ हिरण्य॑पतये-
ऽम्बिका॑पतय॒ उमा॑पतये॒ पशु॑पतये॒ नमो॑ नमः॥ ३९॥

[२२]

ऋतं सत्यं परं ब्रह्म पुरुषं कृष्णपिङ्गलम्। ऊर्ध्वरेतं
विरूपाक्षं विश्वरूपाय वै नमो नमः॥४०॥

[२३]

सर्वो वै रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु। पुरुषो वै रुद्रः सन्महो
नमो नमः। विश्वं भूतं भुवनं चित्रं बहुधा जातं जायमानं च
यत्। सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु॥४१॥

[२४]

कद्रुद्राय प्रचेतसे मीढुष्टमाय तव्यसे। वो चेम् शन्तमं हृदे।
सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु॥४२॥

[२५]

॥अग्निहोत्रहवण्याः उपयुक्तस्य वृक्षविशेषस्याभिधानम्॥

यस्य वैकङ्कत्यग्निहोत्रहवणी भवति प्रत्येवास्याहुतय-
स्तिष्ठन्त्यथो प्रतिष्ठित्यै॥४३॥

[२६]

कृणुष्व पाज इति पञ्च॥४४॥

[२७]

॥ भूदेवताकमन्त्रः ॥

अदि॑तिर्दे॒वा गन्ध॒र्वा म॑नु॒ष्याः पि॒तरोऽसु॑रास्तेषां॑ सर्व॑भू॒तानां॑
मा॒ता मे॒दिनी॑ म॒हता म॒ही सा॑वि॒त्री गा॑य॒त्री जग॑त्युर्वी पृथ्वी
ब॒हुला वि॒श्वा भू॒ता क॑त॒मा का या सा स॒त्येत्य॑मृ॒तेति॑
वसि॑ष्ठः॥४५॥

[२८]

॥ सर्वदेवता आपः ॥

आपो॑ वा इ॒दं सर्वं॑ वि॒श्वा भू॒तान्यापः॑ प्रा॒णा वा आपः॑
प॒शव॑ आपोऽन्न॒मापोऽमृ॑त॒मापः॑ स॒म्राडापो॑ वि॒राडापः॑
स्व॒राडाप॑श्छन्दा॒ऽस्यापो॑ ज्योती॒ऽष्यापो॑ यजू॒ऽष्यापः॑
स॒त्यमापः॑ सर्वा॑ दे॒वता॒ आपो॑ भूर्भुवः॑ सुव॒राप॑ ओम्॥४६॥

[२९]

॥ सन्ध्यावन्दनमन्त्राः ॥

आपः॑ पुनन्तु पृथि॒वीं पृथि॒वी पृ॒ता पु॑नातु माम्। पुनन्तु
ब्रह्म॑ण॒स्पति॑र्ब्रह्म॑पृ॒ता पु॑नातु माम्। यदुच्छि॑ष्टमभो॑ज्यं यद्वा
दुश्चरि॑तं मम॑। सर्वं॑ पुनन्तु मामापो॑ऽस॒तां च॑ प्रति॒ग्रह॑ः
स्वाहा॑॥४७॥

[३०]

अग्निश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युकृतेभ्यः। पापेभ्यो
रक्षन्ताम्। यदह्मा पापमकारिषम्। मनसा वाचा हस्ताभ्याम्।
पद्भ्यामुदरेण शिश्वा। अहस्तदवलुम्पतु। यत्किं च दुरितं
मयि। इदमहं माममृतयोनौ। सत्ये ज्योतिषि जुहोमि
स्वाहा॥४८॥

[३१]

सूर्यश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युकृतेभ्यः। पापेभ्यो
रक्षन्ताम्। यद्रात्रिया पापमकारिषम्। मनसा वाचा
हस्ताभ्याम्। पद्भ्यामुदरेण शिश्वा। रात्रिस्तदवलुम्पतु।
यत्किं च दुरितं मयि। इदमहं माममृतयोनौ। सूर्ये ज्योतिषि
जुहोमि स्वाहा॥४९॥

[३२]

॥ प्रणवस्य ऋष्यादिविवरणम् ॥

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म। अग्निर्देवता ब्रह्म इत्यार्षम्। गायत्रं
छन्दं परमात्मं सरूपम्। सायुज्यं विनियोगम्॥५०॥

[३३]

॥ गायत्र्यावाहनमन्त्राः ॥

आया॑तु वर॑दा दे॒वी अ॒क्षरं॑ ब्रह्म॒सम्मि॑तम् । गा॒यत्रीं॑ छन्द॑सां
मा॒तेदं॑ ब्रह्म जुष॒स्व मे । यद॒ह्ना॑त्कुरु॒ते पा॒पं तद॒ह्ना॑त्प्रति॒मुच्य॑ते ।
यद्रा॒त्रिया॑त्कुरु॒ते पा॒पं तद्रा॒त्रिया॑त्प्रति॒मुच्य॑ते । सर्व॑ व॒र्णे
महा॑दे॒वि स॒न्ध्यावि॑द्ये स॒रस्व॑ति ॥ ५१ ॥

[३४]

ओजो॑ऽसि॒ सहो॑ऽसि॒ बल॑मसि॒ भ्राजो॑ऽसि दे॒वानां॑ धाम्
नामा॑सि॒ विश्व॑मसि॒ विश्वा॑युः॒ सर्व॑मसि॒ सर्वा॑युरभिभू॒रो
गा॒यत्रीमा॑वा॒हया॑मि॒ सावि॑त्रीमा॒वा॒हया॑मि॒ सर॑स्वतीमा॒वा॒ह॒या॑मि॒
छन्द॑ऋषीनावा॒हया॑मि॒ श्रिय॑मा॒वा॒हया॑मि॒ गा॒यत्रिया॑
गा॒यत्रीच्छ॑न्दो विश्वा॑मित्र ऋषिः॒ सवि॑ता दे॒वता॑ऽग्नि॒मुखं॑
ब्रह्मा॑ शिरो विष्णु॑र॒हृदय॑ रुद्रः॒ शिखा॑ पृथि॒वी
योनिः॑ प्राणा॑पानव्या॒नोदान॑समा॒ना स॒प्राणा॑ श्वेतव॑र्णा
साङ्ख्या॑नसगो॒त्रा गा॒यत्री चतुर्विं॑शत्यक्षरा त्रिपदा॑ षट्कुक्षिः॒
पञ्च॑शीर्षोपनयने वि॒नियोग॑ ओं भूः । ओं भुवः । ओं
सुवः । ओं महः । ओं जनः । ओं तपः । ओं स॒त्यम् ।
ओं तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि । धियो॒ यो

नः प्रचोदयात्। ओमापो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः
सुवरोम्॥५२॥

[३५]

॥ गायत्री उपस्थानमन्त्राः ॥

उत्तमे शिखरे जाते भूम्यां पर्वतमूर्धनि। ब्राह्मणेभ्योऽभ्यनु-
ज्ञाता गच्छ देवि यथासुखम्। स्तुतो मया वरदा वेदमाता
प्रचोदयन्ती पवने द्विजाता। आयुः पृथिव्यां द्रविणं ब्रह्मवर्चसं
मह्यं दत्वा प्रजातुं ब्रह्मलोकम्॥५३॥

[३६]

॥ आदित्यदेवतामन्त्रः ॥

घृणिः सूर्य आदित्यो न प्रभा वात्यक्षरम्। मधु क्षरन्ति
तद्रसम्। सत्यं वै तद्रसमापो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः
सुवरोम्॥५४॥

[३७]

॥ त्रिसुपर्णमन्त्राः ॥

ब्रह्ममेतु माम्। मधुमेतु माम्। ब्रह्ममेव मधुमेतु माम्। यास्ते
सोम प्रजावत्सोभि सो अहम्। दुःस्वप्नहन्दुरुष्यह। यास्ते

सोम प्रा॒णां॑ स्तां जु॒होमि॑ । त्रिसु॑पर्ण॒मया॑चितं ब्राह्म॒णाय॑
दद्यात् । ब्रह्म॒ह॒त्यां वा ए॒ते घ्न॑न्ति । ये ब्रा॒ह्मणा॑स्त्रिसु॑पर्णं
पठ॑न्ति । ते सोमं प्राप्नु॑वन्ति । आ॒स॒ह॒स्रात्प॒ङ्क्तिं पुन॑न्ति ।
ओम् ॥ ५५ ॥

[३८]

ब्रह्म॑ मे॒धया॑ । मधु॑ मे॒धया॑ । ब्रह्म॑मे॒व मधु॑ मे॒धया॑ । अ॒द्या नो॑
देव स॒वितः प्र॒जाव॑त्सावीः सौभ॑गम् । परां दु॒ष्वप्रि॑यं सु॒वा ।
विश्वा॑नि देव स॒वितर्दु॑रि॒तानि॑ परां सु॒वा । यद्भ॒द्रं तन्म॒ आ
सु॑वा । मधु॑ वातां ऋ॒ताय॑ते मधु॑ क्षर॑न्ति सिन्ध॑वः । मा॒ध्वीर्नः॑
स॒न्त्वोष॑धीः । मधु॑ नक्तंमु॒तोष॑सि मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ रजः॑ । मधु॑
द्यौर॑स्तु नः पि॒ता । मधु॑मान्नो वन॒स्पति॑र्मधु॑मा॒ अस्तु॑ सूर्यः ।
मा॒ध्वीर्गा॒वो भव॑न्तु नः । य इ॒मं त्रिसु॑पर्ण॒मया॑चितं ब्राह्म॒णाय॑
दद्यात् । भ्रू॒ण॒ह॒त्यां वा ए॒ते घ्न॑न्ति । ये ब्रा॒ह्मणा॑स्त्रिसु॑पर्णं पठ॑न्ति ।
ते सोमं प्राप्नु॑वन्ति । आ॒स॒ह॒स्रात्प॒ङ्क्तिं पुन॑न्ति । ओम् ॥ ५६ ॥

[३९]

ब्रह्म॑ मे॒धवा॑ । मधु॑ मे॒धवा॑ । ब्रह्म॑मे॒व मधु॑ मे॒धवा॑ । ब्रह्मा
दे॒वानां॑ प॒दवीः क॑वी॒नामृषि॑र्विप्रा॒णां म॒हिषो मृ॒गाणा॑म् । श्ये॒नो

गृध्राणां॑ स्वधितिर्वनानां॑ सोमः पवित्रमत्येति॑ रेभन्।
ह॑सः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता॑ वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।
नृषद्वरसदृतसद्धोमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं
बृहत्। ऋचे त्वा रुचे त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न
धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारा
अभिचाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्।
तस्मिन्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधुदेवताभ्यः।
तस्यासते हरयः सप्ततीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्।
य इदं त्रिसुपर्णमयाचितं ब्राह्मणाय दद्यात्। वीरहृत्यां वा
एते घ्नन्ति। ये ब्राह्मणास्त्रिसुपर्णं पठन्ति। ते सोमं प्राप्नुवन्ति।
आसहस्रात्पङ्क्तिं पुनन्ति। ओम्॥५७॥

[४०]

॥ मेधासूक्तम् ॥

मेधा देवी जुषमाणा न आगाद्विश्वाची भद्रा सुमनस्यमाना।
त्वया जुष्टा जुषमाणा दुरुक्ता नृबृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ त्वया
जुष्टं ऋषिर्भवति देवि त्वया ब्रह्माऽऽगतश्रीरुत त्वया। त्वया
जुष्टंश्चित्रं विन्दते वसु सा नो जुषस्व द्रविणो न मेधे॥५८॥

[४१]

मे॒धां म॒ इन्द्रो॑ द॒दातु॑ मे॒धां दे॒वी सर॑स्वती। मे॒धां मे॑
अ॒श्विना॑वु॒भावाध॑त्तां पुष्क॑रस्रजा। अ॒प्स॒रासु॑ च॒ या मे॒धा
ग॑न्ध॒र्वेषु॑ च॒ यन्मनः॑। दै॒वी॑ मे॒धा सर॑स्वती॒ सा मां॑ मे॒धा
सु॒रभि॑र्जुषता॒ऽऽ स्वाहा॑॥५९॥

[४२]

आ मां॑ मे॒धा सु॒रभि॑र्वि॒श्वरू॑पा॒ हिर॑ण्यवर्णा॒ जग॑ती जग॒म्या।
ऊ॒र्ज॑स्वती॒ पय॑सा॒ पिन्व॑माना॒ सा मां॑ मे॒धा सु॒प्रती॑का
जुष॑न्ताम्॥६०॥

[४३]

मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मय्य॑ग्निस्तेजो॑ दधातु॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑
प्र॒जां मयी॑न्द्र॒ इन्द्रि॑यं द॒धातु॑ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयि॑
सू॒र्यो भ्रा॑जो दधातु॥६१॥

[४४]

॥ मृत्युनिवारणमन्त्राः ॥

अपै॑तु मृ॒त्युर॒मृतं॑ न॒ आग॑न्वैवस्व॒तो नो॒ अभ॑यं कृणोतु।

प॒र्णं व॒न॒स्पते॑रि॒वा॒भि॒नः शी॒यता॑ र॒यिः स च॑ ता॒न्नः
श॒ची॒पतिः॑ ॥ ६२ ॥

[४५]

परं॑ मृ॒त्यो अनु॑ परे॒हि प॒न्थां यस्ते॑ स्व इ॒तरो॑ दे॒व्याना॑त्।
चक्षु॑ष्मते शृ॒ण्वते॑ ते॒ ब्रवी॑मि॒ मा नः॑ प्र॒जा री॑रिषो॒ मोत॑
वी॒रान् ॥ ६३ ॥

[४६]

वातं॑ प्रा॒णं मन॑सा॒ऽन्वा र॑भामहे प्र॒जाप॑तिं यो भु॒वंस्य॑
गो॒पाः। स नो॑ मृ॒त्योस्त्रा॑यतां पा॒त्व ह॑सो ज्यो॒ग्जी॒वा
ज॒राम॑शीमहि ॥ ६४ ॥

[४७]

अ॒मुत्र॑ भू॒यादध॑ यद्य॒मस्य॑ बृ॒हस्प॑ते अ॒भि॒शस्ते॑रमु॒ञ्चः।
प्र॒त्यौ॒हता॑म॒श्विना॑ मृ॒त्युम॑स्माद्दे॒वाना॑म॒ग्ने भि॒षजा॑ श॒चीभिः॑ ॥ ६५ ॥

[४८]

हरि॑ र॒न्तम॑नु॒यन्ति॑ दे॒वा वि॒श्वस्ये॑शानं वृ॒षभं॑ म॒तीना॑म्।
ब्र॒ह्म स॒रूप॑म॒नुमे॑दमा॒गाद॑यन् मा वि॒व॒धीर्वि॑क्रमस्व ॥ ६६ ॥

[४९]

शल्लकैरग्निमिन्धान उ॒भौ लो॒कौ स॑नेम॒हम् । उ॒भयोर्लो॒कयोर्-
ऋ॒ध्वाऽति॑ मृत्युं त॑राम्य॒हम् ॥६७॥

[५०]

मा छि॑दो मृत्यो॒ मा व॑धी॒र्मा मे॒ बलं॑ विवृ॑हो मा प्रमो॑षीः । प्र॒जां
मा मे॑ रीरिष॒ आयु॑रुग्र नृचक्ष॑सं त्वा ह॒विषा॑ विधेम ॥६८॥

[५१]

मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भकं॑ मा न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑
उक्षि॑तम् । मा नो॑ऽवधीः पि॒तरं॑ मोत मा॒तरं॑ प्रि॒या मा न॑स्त॒नुवो॑
रुद्र॑ रीरिषः ॥६९॥

[५२]

मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒ गोषु॑ मा नो॒ अश्वे॑षु
रीरिषः । वी॒रान्मा नो॑ रुद्र॒ भामि॑तोऽव॑धीर्ह॒विष्म॑न्तो॒ नम॑सा
विधेम ते ॥७०॥

[५३]

॥ प्रजापतिप्रार्थनामन्त्रः ॥

प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॑ परि॒ता ब॑भूव ।

यत्का॑मास्ते जुहु॑मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यं॑ स्या॑म॒ पत॑यो
रयी॒णाम्॥ ७१॥

[५४]

॥ इन्द्रप्रार्थनामन्त्रः ॥

स्व॒स्ति॒दा वि॒शस्प॑तिर्वृ॒त्रहा॑ वि॒मृधो॑ व॒शी। वृषे॑न्द्रः पुर ए॑तु नः
स्व॒स्ति॒दा अ॑भयङ्क॒रः॥ ७२॥

[५५]

॥ मृत्युञ्जयमन्त्रः ॥

त्र्य॑म्बकं यजामहे सु॒गन्धिं॑ पु॒ष्टि॒वर्ध॑नम्। उ॒र्वारु॒कमि॑व
बन्ध॑नान्मृत्यो॒र्मुक्षी॑य॒ माऽमृता॑त्॥ ७३॥

[५६]

ये ते॑ स॒हस्र॑म॒युतं॑ पाशा॒ मृत्यो॒ मर्त्या॑य॒ हन्त॑वे। तान् य॒ज्ञस्य॑
मा॒यया॒ सर्वा॑न॒व॑ यजामहे॥ ७४॥

[५७]

मृ॒त्यवे॒ स्वाहा॑ मृ॒त्यवे॒ स्वाहा॑॥ ७५॥

[५८]

॥ पापनिवारक-मन्त्राः ॥

दे॒वकृ॑त॒स्यै॑न॒सोऽव॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥ म॒नुष्य॑कृ॒त॒स्यै॑न॒सोऽव॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥
 पि॒तृकृ॑त॒स्यै॑न॒सोऽव॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥ आ॒त्मकृ॑त॒स्यै॑न॒सोऽव॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥
 अ॒न्यकृ॑त॒स्यै॑न॒सोऽव॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥ अ॒स्मत्कृ॑त॒स्यै॑न॒सोऽव॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥
 यद्वि॒वा च॒ नक्तं॑ चै॒नश्च॑कृ॒म
 तस्या॑व॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥ यत्स्व॒पन्त॑श्च॒ जाग्र॑त॒श्चै॒नश्च॑कृ॒म
 तस्या॑व॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥ यत्सु॒षुप्त॑श्च॒ जाग्र॑त॒श्चै॒नश्च॑कृ॒म
 तस्या॑व॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥ यद्वि॒द्वाꣳस॑श्चावि॒द्वाꣳस॑श्चै॒नश्च॑कृ॒म
 तस्या॑व॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥ ए॒नस॑ ए॒नसोऽव॒यज॑न॒मसि॒ स्वाहा॑॥ ७६॥

[५९]

॥ वसुप्रार्थनामन्त्रः ॥

यद्वो॑ दे॒वाश्च॑कृ॒म जि॒ह्वाया॑ गु॒रुम॑न॒सो वा॒ प्रयु॑ती दे॒व हे॒डन॑म्।
 अ॒रा॒वा यो नो॑ अ॒भि दु॑च्छु॒नाय॑ते॒ तस्मि॑न्तदे॒नो॑ व॒सवो॑ नि॒धेत॑न्
 स्वाहा॑॥ ७७॥

[६०]

॥ कामोऽकार्षीत्-मन्युरकार्षीत् मन्त्रः ॥

कामोऽकार्षीन्नमो नमः। कामोऽकार्षीत्कामः करोति नाहं
करोमि कामः कर्ता नाहं कर्ता कामः कारयिता नाहं
कारयिता एष ते काम कामाय स्वाहा॥७८॥

[६१]

मन्युरकार्षीन्नमो नमः। मन्युरकार्षीन्मन्युः करोति नाहं
करोमि मन्युः कर्ता नाहं कर्ता मन्युः कारयिता नाहं
कारयिता एष ते मन्यो मन्यवे स्वाहा॥७९॥

[६२]

॥ विराजहोममन्त्राः ॥

तिलाञ्जुहोमि सरसां सपिष्टान् गन्धार मम चित्ते रमन्तु
स्वाहा। गावो हिरण्यं धनमन्नपानं सर्वेषां श्रियै स्वाहा।
श्रियं च लक्ष्मीं च पुष्टिं च कीर्तिं चानृण्यताम्। ब्रह्मण्यं
बहुपुत्रताम्। श्रद्धामेधे प्रजाः सन्ददातु स्वाहा॥८०॥

[६३]

तिलाः कृष्णास्तिलाः श्वेतास्तिलाः सौम्या वंशानुगाः। तिलाः
पुनन्तु मे पापं यत्किञ्चिद्दुरितं मयि स्वाहा। चोरस्यान्नं

नवश्राद्धं ब्रह्महा गुरुतुल्पगः। गोस्तेयं सुरापानं भ्रूणहत्या
तिला शान्तिं शमयन्तु स्वाहा। श्रीश्च लक्ष्मीश्च पुष्टीश्च कीर्तिं
चानृण्यताम्। ब्रह्मण्यं बहुपुत्रताम्। श्रद्धामेधे प्रज्ञा तु जातवेदः
सन्ददातु स्वाहा॥८१॥

[६४]

प्राणापानव्यानोदानसमाना मे शुद्ध्यन्तां ज्योतिरहं विरजां
विपाप्मा भूयासुः स्वाहा। वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणरेतो-
बुद्ध्याकूतिःसङ्कल्पा मे शुद्ध्यन्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा
भूयासुः स्वाहा। त्वक्कर्ममांसरुधिरमेदोमज्जास्नायवो-
ऽस्थीनि मे शुद्ध्यन्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा भूयासुः
स्वाहा। शिरःपाणिपादपार्श्वपृष्ठोरूदरजङ्घाशिश्रोपस्थपायवो
मे शुद्ध्यन्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा भूयासुः स्वाहा।
उत्तिष्ठ पुरुष हरित पिङ्गल लोहिताक्षि देहि देहि
ददापयिता मे शुद्ध्यन्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा
भूयासुः स्वाहा॥८२॥

[६५]

पृथिव्यापस्तेजोवायुराकाशा मे शुद्ध्यन्तां ज्योतिरहं विरजां
विपाप्मा भूयासुः स्वाहा। शब्दस्पर्शरूपरसगन्धा मे

शुद्धन्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा भूयासुः स्वाहा।
मनोवाक्कायकर्माणि मे शुद्धन्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा
भूयासुः स्वाहा। अव्यक्तभावैरहङ्कारैर्ज्योतिरहं विरजां
विपाप्मा भूयासुः स्वाहा। आत्मा मे शुद्धन्तां ज्योतिरहं
विरजां विपाप्मा भूयासुः स्वाहा। अन्तरात्मा मे शुद्धन्तां
ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा भूयासुः स्वाहा। परमात्मा
मे शुद्धन्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा भूयासुः स्वाहा।
क्षुधे स्वाहा। क्षुत्पिपासाय स्वाहा। विविट्यै स्वाहा।
ऋग्विधानाय स्वाहा। कषोत्काय स्वाहा। क्षुत्पिपासामलं
ज्येष्ठामलक्ष्मीर्नाशयाम्यहम्। अभूतिमसंमृद्धिं च सर्वान्निर्णुद
मे पाप्मानं स्वाहा। अन्नमय-प्राणमय-मनोमय-विज्ञानमय-
मानन्दमय-मात्मा मे शुद्धन्तां ज्योतिरहं विरजां विपाप्मा
भूयासुः स्वाहा॥८३॥

[६६]

॥ वैश्वदेवमन्त्राः ॥

अग्नये स्वाहा। विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा। ध्रुवाय भूमाय
स्वाहा। ध्रुवक्षितये स्वाहा। अच्युतक्षितये स्वाहा। अग्नये

स्विष्ट॑कृ॒ते स्वाहा॑ ॥ ध॒र्माय॑ स्वाहा॑ । अध॑र्माय॒ स्वाहा॑ । अ॒द्भ्यः
स्वाहा॑ । ओ॒षधि॒वन॒स्पति॑भ्यः स्वाहा॑ ॥ ८४ ॥

र॒क्षोदे॒वज॒नेभ्यः॑ स्वाहा॑ । गृ॒ह्याभ्यः॑ स्वाहा॑ । अ॒व॒साने॑भ्यः
स्वाहा॑ । अ॒व॒सान॑पतिभ्यः स्वाहा॑ । स॒र्वभू॑तेभ्यः स्वाहा॑ ।
का॒माय॑ स्वाहा॑ । अ॒न्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ । यदे॒जति॑ जग॑ति
यच्च॑ चेष्ट॑ति ना॒मो भा॒गोऽयं॑ ना॒म्रे स्वाहा॑ । पृथि॒व्यै स्वाहा॑ ।
अ॒न्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ ॥ ८५ ॥

दि॒वे स्वाहा॑ । सू॒र्याय॑ स्वाहा॑ । च॒न्द्रम॑से स्वाहा॑ । नक्ष॑त्रेभ्यः
स्वाहा॑ । इन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑ । बृ॒हस्प॑तये॒ स्वाहा॑ । प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑ ।
ब्र॒ह्मणे॑ स्वाहा॑ । स्व॒धा पि॒तृभ्यः॑ स्वाहा॑ । नमो॑ रु॒द्राय॑ पशु॑पतये॒
स्वाहा॑ ॥ ८६ ॥

दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑ । पि॒तृभ्यः॑ स्व॒धाऽस्तु॑ । भू॒तेभ्यो॑ नमः ।
म॒नुष्ये॑भ्यो॒ हन्ता॑ । प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑ । प॒रमे॑ष्ठिने॒ स्वाहा॑ ।
यथा॑ कूपः श॒तधा॑रः स॒हस्र॑धारो अक्षि॑तः । ए॒वा मे॑ अस्तु
धा॒न्यः सह॑स्रधार॒मक्षि॑तम् । धन॑धान्यै॒ स्वाहा॑ । ये भू॒ताः
प्रच॑रन्ति दि॒वान॑क्तं बलि॑मिच्छन्तो॒ वितु॑दस्य॒ प्रेष्याः॑ ।
तेभ्यो॑ बलि॑ं पु॒ष्टिका॑मो॒ हरामि॑ मयि॒ पुष्टिं॑ पुष्टि॑पतिर्दधातु

स्वाहा॥८७॥

[६७]

ओं तद्ब्रह्म। ओं तद्वायुः। ओं तदात्मा। ओं तत्सत्यम्।
ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोर्नमः॥ अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां
विश्वमूर्तिषु। त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व९ रुद्रस्त्वं
विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः। त्वं तदाप आपो ज्योती
रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम्॥८८॥

[६८]

॥ प्राणाहुतिमन्त्राः ॥

श्रद्धायां प्राणे निविष्टोऽमृतं जुहोमि। श्रद्धायांमपाने
निविष्टोऽमृतं जुहोमि। श्रद्धायां व्याने निविष्टोऽमृतं जुहोमि।
श्रद्धायांमुदाने निविष्टोऽमृतं जुहोमि। श्रद्धायां९ समाने
निविष्टोऽमृतं जुहोमि। ब्रह्मणि म आत्माऽमृतत्वाय॥
अमृतोपस्तरणमसि॥ श्रद्धायां प्राणे निविष्टोऽमृतं जुहोमि।
शिवो मां विशाप्रदाहाय। प्राणाय स्वाहा॥ श्रद्धायांमपाने
निविष्टोऽमृतं जुहोमि। शिवो मां विशाप्रदाहाय। अपानाय
स्वाहा॥ श्रद्धायां व्याने निविष्टोऽमृतं जुहोमि। शिवो

मां वि॒शाप्र॑दाहाय। व्या॒नाय॒ स्वाहा॑॥ श्रद्धाया॑मुदा॒ने
निवि॑ष्टोऽमृतं जुहोमि। शि॒वो मां वि॒शाप्र॑दाहाय। उ॒दा॒नाय॒
स्वाहा॑॥ श्रद्धाया॑ꣳ समा॒ने निवि॑ष्टोऽमृतं जुहोमि।
शि॒वो मां वि॒शाप्र॑दाहाय। स॒मा॒नाय॒ स्वाहा॑॥ ब्रह्म॑णि म
आ॒त्माऽमृ॑त॒त्वाय॑। अ॒मृ॒तापि॒धान॑मसि॥८९॥

[६९]

॥ भुक्तान्नाभिमन्त्रणमन्त्राः ॥

श्रद्धाया॑ प्रा॒णे निवि॑श्यामृतꣳ हु॒तम्। प्रा॒णमन्त्रे॑नाप्यायस्व।
श्रद्धाया॑मपा॒ने निवि॑श्यामृतꣳ हु॒तम्। अ॒पा॒नमन्त्रे॑नाप्यायस्व।
श्रद्धाया॑ व्या॒ने निवि॑श्यामृतꣳ हु॒तम्। व्या॒नमन्त्रे॑नाप्यायस्व।
श्रद्धाया॑मुदा॒ने निवि॑श्यामृतꣳ हु॒तम्। उ॒दा॒नमन्त्रे॑नाप्यायस्व।
श्रद्धाया॑ꣳ समा॒ने निवि॑श्यामृतꣳ हु॒तम्। स॒मा॒नमन्त्रे॑नाप्या॒
यस्व॥९०॥

[७०]

॥ भोजनान्ते आत्मानुसन्धानमन्त्राः ॥

अङ्गु॑ष्ठमात्रः पुरु॒षोऽङ्गु॑ष्ठं च॑ समा॒श्रितः। ई॒शः सर्व॑स्य जगतः
प्रभुः प्री॑णार्तिं विश्व॒भुक्॥९१॥

[७१]

॥ अवयवस्वस्थता-प्रार्थनामन्त्रः ॥

वाङ्म॑ आ॒सन्। न॒सोः प्रा॒णः। अ॒क्ष्योश्चक्षुः॑। कर्ण॑योः श्रोत्र॑म्।
 बा॒हुवोर्बल॑म्। ऊ॒रुवोरोजः॑। अरि॑ष्टा वि॒श्वान्यङ्गा॑नि त॒नूः।
 त॒नुवा॑ मे स॒ह नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हिं॑सीः॥९२॥

[७२]

॥ इन्द्रसप्तर्षि-संवादमन्त्रः ॥

वयः॑ सुप॒र्णा उप॑ सेदु॒रिन्द्रं॑ प्रि॒यमे॑धा ऋष॑यो नाध॑मानाः। अपं
 ध्वा॒न्तमूर्णु॑हि पू॒र्धि चक्षु॑र्मुमु॒ग्ध्यस्मान्नि॒धये॑ऽव ब॒द्धान्।

[७३]

॥ हृदयालम्भनमन्त्रः ॥

प्रा॒णानां॑ ग्र॒न्थिरसि॑ रु॒द्रो मां वि॒शान्त॑कः। तेना॒न्नेना॑प्या॒
 य॒स्व॥९३॥

[७४]

॥ देवताप्राणनिरूपणमन्त्रः ॥

नमो॑ रु॒द्राय वि॒ष्णवे॑ मृ॒त्युर्मे पा॒हि॥९४॥

[७५]

॥ अग्निस्तुतिमन्त्रः ॥

त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मन्स्परि। त्वं
वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥९५॥

[७६]

॥ अभीष्टयाचनामन्त्राः ॥

शिवने मे सन्तिष्ठस्व स्योनेन मे सन्तिष्ठस्व सुभूतेन
मे सन्तिष्ठस्व ब्रह्मवर्चसेन मे सन्तिष्ठस्व यज्ञस्यर्धिमनु
सन्तिष्ठस्वोप ते यज्ञ नम उप ते नम उप ते नमः॥९६॥

[७७]

॥ परतत्त्व-निरूपणम् ॥

सत्यं परं परं सत्यं सत्येन न सुवर्गाल्लोकाच्च्यवन्ते
कदाचन सतां हि सत्यं तस्मात्सत्ये रमन्ते । तप इति तपो
नानशानात्परं यद्धि परं तपस्तदुद्धर्षं तदुराधर्षं तस्मात्तपसि
रमन्ते । दम इति नियतं ब्रह्मचारिणस्तस्माद्दमे रमन्ते ।
शम इत्यरण्ये मुनयस्तस्माच्छमे रमन्ते । दानमिति सर्वाणि
भूतानि प्रशंसन्ति दानान्नाति दुष्करं तस्माद्दाने रमन्ते
। धर्म इति धर्मेण सर्वमिदं परिगृहीतं धर्मान्नाति दुष्करं

तस्माद्धर्मे रमन्ते । प्रजन् इति भूयांसस्तस्माद्धूयिष्ठाः
 प्रजायन्ते तस्माद्धूयिष्ठाः प्रजनने रमन्तेऽग्नय । इत्याहु
 तस्मादग्नय आधातव्या अग्निहोत्रमित्याहु तस्मादग्निहोत्रे
 रमन्ते । यज्ञ इति यज्ञो हि देवास्तस्माद्यज्ञे रमन्ते ।
 मानसमिति विद्वांसस्तस्माद्विद्वांस एव मानसे रमन्ते
 । न्यास इति ब्रह्मा ब्रह्मा हि परः परो हि ब्रह्मा तानि
 वा एतान्यवराणि परांसि न्यास एवात्यरेचयद्य एवं
 वेदेत्युपनिषत् ॥ १७ ॥

[७८]

॥ ज्ञानसाधन-निरूपणम् ॥

प्राजापत्यो हारुणिः सुपर्णेयः प्रजापतिं पितरमुपससार
 किं भगवन्तः परमं वदन्तीति तस्मै प्रोवाच । सत्येन
 वायुरावाति सत्येनाऽऽदित्यो रोचते दिवि सत्यं वाचः
 प्रतिष्ठा सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मात्सत्यं परमं वदन्ति ।
 तपसा देवा देवतामग्र आयन्तपसर्षयः सुवरन्वविन्दं तपसा
 सपत्नान् प्रणुदामारांतीस्तपसि सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मात्तपः
 परमं वदन्ति । दमेन दान्ताः किल्बिषमवधून्वन्ति
 दमेन ब्रह्मचारिणः सुवरगच्छन्दमो भूतानां दुराधर्षं

दमे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माद्धमः परमं वदन्ति । शमेन
 शान्ताः शिवमाचरन्ति शमेन नाकं मुनयोऽन्वविन्दञ्छमो
 भूतानां दुराधर्षञ्छमे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माच्छमः परमं
 वदन्ति । दानं यज्ञानां वरूथं दक्षिणा लोके दातारः
 सर्वभूतान्युपजीवन्ति दानेनारातीरपांनुदन्त दानेन द्विषन्तो
 मित्रा भवन्ति दाने सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माद्दानं परमं
 वदन्ति । धर्मो विश्वस्य जगतः प्रतिष्ठा लोके धर्मिष्ठं
 प्रजा उपसर्पन्ति धर्मेण पापमपनुदति धर्मे सर्वं प्रतिष्ठितं
 तस्माद्धर्मं परमं वदन्ति । प्रजननं वै प्रतिष्ठा लोके साधु
 प्रजायास्तन्तु तन्वानः पितृणामनृणो भवन्ति तदेव तस्यानृणं
 तस्मात् प्रजननं परमं वदन्त्यग्नयो वै त्रयीं विद्या ।
 देवयानः पन्था गार्हपत्य ऋक्पृथिवी रथन्तरमन्वाहार्यपचनं
 यजुरन्तरिक्षं वामदेव्यमाहवनीयः सामं सुवर्गो लोको
 बृहत्तस्मादग्नीन्परमं वदन्त्यग्निहोत्रं सायं प्रातर्गृहाणां
 निष्कृतिः स्विष्टं सुहुतं यज्ञक्रतूनां प्रायणं सुवर्गस्य
 लोकस्य ज्योतिस्तस्मादग्निहोत्रं परमं वदन्ति । यज्ञ इति
 यज्ञेन हि देवा दिवं गता यज्ञेनासुरानपांनुदन्त यज्ञेन
 द्विषन्तो मित्रा भवन्ति यज्ञे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माद्यज्ञं

परमं वदन्ति । मानसं वै प्राजापत्यं पवित्रं मानसेन
मनसा साधु पश्यति मानसा ऋषयः प्रजा असृजन्त
मानसे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मान्मानसं परमं वदन्ति । न्यास
इत्याहुर्मनीषिणो ब्रह्माणं ब्रह्मा विश्वः कतमः स्वयम्भुः
प्रजापतिः संवत्सर इति संवत्सरोऽसावादित्यो य एष
आदित्ये पुरुषः स परमेष्ठी ब्रह्मात्मा । याभिरादित्यस्तपति
रश्मिभिस्ताभिः पर्जन्यो वर्षति पर्जन्येनौषधिवनस्पतयः
प्रजायन्त ओषधिवनस्पतिभिरन्नं भवत्यन्नेन प्राणाः प्राणैर्बलं
बलेन तपस्तपसा श्रद्धा श्रद्धया मेधा मेधया मनीषा
मनीषया मनो मनसा शान्तिः शान्त्या चित्तं चित्तेन स्मृतिः
स्मृत्या स्मरः स्मारेण विज्ञानं विज्ञानेनात्मानं वेदयति
तस्मादन्नं ददन्त्सर्वाण्येतानि ददात्यन्नात् प्राणा भवन्ति ।
भूतानां प्राणैर्मनो मनसश्च विज्ञानं विज्ञानादानन्दो ब्रह्मयोनिः
स वा एष पुरुषः पञ्चधा पञ्चात्मा येन सर्वमिदं प्रोतं
पृथिवी चान्तरिक्षं च द्यौश्च दिशश्चावान्तरदिशाश्च स वै
सर्वमिदं जगत्स च भूतं स भव्यं जिज्ञासकृत् ऋतुजा
रयिष्ठा । श्रद्धा सत्यो महस्वान्तपसो वरिष्ठाद्वात्वा तमेवं

मनसा हृदा च भूयो न मृत्युमुपयाहि विद्वान्तस्मान्त्र्यासमेषां
 तपसामतिरिक्तमाहुर्वसुरण्वो विभूरसि प्राणे त्वमसि
 सन्धाता । ब्रह्मन् त्वमसि विश्वधृत्तेजोदास्त्वमस्यग्निरसि
 वर्चोदास्त्वमसि सूर्यस्य द्युम्नोदास्त्वमसि चन्द्रमस
 उपयामगृहीतोऽसि ब्रह्मणे त्वा । महस ओमित्यात्मानं
 युञ्जीतैतद्वै महोपनिषदं देवानां गुह्यं य एवं वेद ब्रह्मणो
 महिमानमाप्नोति तस्माद्ब्रह्मणो महिमानमित्युपनिषत् ॥९८॥

[७९]

॥ ज्ञानयज्ञः ॥

तस्यैवं विदुषो यज्ञस्याऽऽत्मा यजमानः श्रद्धा
 पत्नी शरीरमिध्ममुरो वेदिर्लोमानि बर्हिर्वेदः शिखा
 हृदयं यूपः काम आज्यं मन्युः पशुस्तपोऽग्निर्दमः
 शमयिता दक्षिणा वाग्धोता प्राण उद्गाता चक्षुरध्वर्युर्मनो
 ब्रह्मा । श्रोत्रमग्नीद्यावद्धियते सा दीक्षा यदश्नाति
 तद्धविर्यत्पिबति तदस्य सोमपानं यद्रमते तदुपसदो
 यत्सञ्चरत्युपविशत्युत्तिष्ठते च स प्रवर्ग्यो यन्मुखं
 तदाहवनीयो या व्याहृतिराहुतिर्यदस्य । विज्ञानं तज्जुहोति

यत्सायं प्रातर॑न्ति तत्स॒मिधं॑ यत्प्रा॒तर्म॑ध्यं दि॒नं सा॒यं च॒
 तानि॑ स॒र्व॒नानि॑ ये अ॒होरा॑त्रे ते द॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ येऽर्द्ध॑मा॒साश्च॑
 मा॒साश्च॑ ते चा॒तुर्मा॑स्यानि॒ य ऋ॑तव॒स्ते प॑शुब॒न्धा ये
 स॑वत्स॒राश्च॑ परि॒वत्स॒राश्च॑ तेऽह॑र्ग॒णाः स॑र्ववे॒दसं॑ वा ।
 ए॒तत्स॒त्रं यन्म॑रणं॒ तदे॒वभृ॑थ ए॒तद्वै ज॑राम॒र्यम॑ग्निहो॒त्रं
 स॒त्रं य ए॒वं वि॒द्वानु॑द॒गय॑ने प्र॒मीय॑ते दे॒वाना॑मे॒व म॑हि॒मानं॑
 ग॒त्वाऽऽदि॑त्यस्य॒ सायु॑ज्यं गच्छ॒त्यथ॑ । यो द॑क्षि॒णे
 प्र॒मीय॑ते पि॒तृणा॑मे॒व म॑हि॒मानं॑ ग॒त्वा च॑न्द्रम॒सः सायु॑ज्यं
 स॒लो॒कता॑माप्रो॒त्येतौ॑ वै सूर्या॑चन्द्रम॒सोर्म॑हि॒मानौ॑ ब्राह्म॒णो
 वि॒द्वान॒भिज॑यति॒ तस्मा॑द्ब्रह्म॒णो म॑हि॒मान॑माप्रोति॒ तस्मा॑द्ब्रह्म॒णो
 म॑हि॒मान॑मित्यु॒पनिषत्॥११॥

[८०]

ॐ स॒ह ना॑ववतु। स॒ह नौ॑ भुनक्तु। स॒ह वी॒र्यं॑ करवावहै।
 तेज॒स्वि ना॒वधी॑तमस्तु॒ मा वि॑द्विषा॒वहै॑। ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒
 शान्तिः॑॥

॥ ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑॥ हरिः॒ ओम्॥

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>